

(əvvəli ötən sayımızda)

Mutasiyaya uğramış R1b1b2 qaploqrupuna mənsub türk dilində danışan insanların Avropada məskunlaşması 4200-3600 il bundan öncə baş vermişdir. Klyosov da bir çox tarixçi kimi öntürkləri protokeltlərin və protoitalyanların əcdadları hesab edir. (Klesov A. 2010, Səh. 11)

Flektiv dil quruluşuna malik R1a1 qaploqrupuna mənsub protohind-avropalıların təşəkkül tapdıqları Cənubi Sibir ərazisindən qərbə doğru hərəkət edib Avropanın Balkan ərazisində məskunlaşmaları 12 minil öncə baş vermişdir. Genetik araşdırmalar və linqvistik dəlillər nəticəsində məlum olmuşdur ki, 5 minil öncə Avropanı tərk edib Rus çöllərinə geri dönmə R1a1 qaploqrupuna mənsub olan hind-avropa ailəsinə mənsub insanlar bir müddət sonra yenidən müxtəlif istiqamətlərdə hərəkət etmişlər. 3500 il öncə, yəni e. q. 1500-cü illərdə onlar Ural, Cənubi Sibir, Mərkəzi Asiya, İran və Hindistan istiqamətində hərəkət edərək öz dillərini burada yaymışlar. Hind-avropalıların Avropaya doğru yenidən hərəkət edərək burda məskunlaşmaları 2900-2500-cü illər arasında baş vermişdir. R1a1 qaploqrupunun iranlı arilər adlanan qolunun Cənubi Sibirdən hərəkət edərək Orta Asiyada, İranda və Hindistanda məskunlaşmaları m.ö. 2-ci minillikdə baş vermişdir. (Klesov A. 2010, Səh. 23)

Hind-avropalıların Ön Asiyaya gəlib məskunlaşmaları e. q. 1600-1000-ci illər arasında baş vermişdir. İranlılar isə şərqdən hərəkət edərək Qərbi Azərbaycan və Mədiya ərazisinə e. q. IX əsrdə gələrək məskunlaşmışlar. (Klesov A. 2010, Səh. 32)

Klyosov linqvistik və genetik dəlillərə əsaslanaraq Priney yarımadasındaki bask dilinin R1b qaploqrupuna mənsub türkdilli ailəyə aid olduğu fikrini müdafiə edir. Qədim öntürklər Sibirin cənubundan hərəkət edərək Volqa-Ural və Qafqaz üzərindən keçməklə Anadolu, Ön Asiya və Afrikanın quzeyi istiqamətindən Priney yarımadasına – İberiyaya gədərək orda məskunlaşmışlar.

Klyosovun fikrincə uyğurlar ən qədim qaploqrup tipinə malik olub doğuda öntürklərin ən qədim qalıqlarıdır.

Klyosovun genetik araşdırmalarının nəticəsi XIX əsr Avropa tarixçilərinin Avropaqitəsinin ən qədim sakinləri və bu qitədə ilkin mədəniyyətin yaradıcıları olan liqurların və iberlərin mənşə etibarını ilə turanlı öntürklər olduqları haqqındakı fikirlərini təsdiqləmiş

ləri sayəsində insanların ən qədim zamanlarda baş verən miqraşiya hərəkətlərinin istiqamətlərini müəyyənləşdirmək yönündə böyük uğurlar əldə edilmişdir.

Amerikalı genetik uzmanı Erika Tamm və qrupu 2007-ci ildə Sibirdə və Amerikada aşkar edilən qədim insan qalıqlarının DNT nümunələri ilə həmin ərazilərdə yaşayan müasir insanların DNA nümunələrini, toplam 623 DNT nümunəsini müqayisə edərək həyata keçirdikləri bir genetik araş-

Ələsgər Siyablı

Dünya tarixinin Turan dövrü

olur.

Digər türk qruplarına gəldikdə isə Qafqaz türklərinin ümumi əcdadları 6 min ildən çox bir zamandır burda məskunlaşmışlar. Anadoludakı türklər 5500 ildir burda yaşayırlar, Ön Asiyadakı türklər 5300 ildir burda yaşayırlar.

Türklər Avropada 4000 min ildir yaşamaqdadırlar. (Klesov A. 2010, Səh. 34)

R1b qaploqrupunun daşıyıcıları olan öntürklər 5700-5100 il öncə Qazaxıstanda Botay arxeoloji mədəniyyətinin əsasını qoymuşlar. Son arxeoloji məlumatlara görə at 5500 il öncə ilk olaraq Qazaxıstanda əhliləşdirilmişdir. (Klesov A. 2010, Səh. 40-41)

Son dövrlərdəki genetik araşdırmalar ilə arxeoloji araşdırmaların nəticələrinin qarşılaşdırılma-

dırma nəticəsində "Bering durgunluq modeli" adlı bir tezis irəli sürüldü. Bu tezisə görə m.ö. təxminən 28 minil qabaq Sibir əhalisindən 8-10 min nəfərlik bir qrup Bering boğazı yaxınlığında Çukot yarımadasında yerləşərək Son Buz dövrünün sərt iqlim şəraitində əlverişli bir məskən seçərək burda təcrid olunmuş şəkildə minlərlə il yaşamışlar. Son buz dövrünün başa çatması ilə onlar Bering boğazı üzərindən Amerika qitəsinə keçmiş və ordakı

yerli insanları meydana gətirmişlər. (Tamm E. 2007)

Biri Sibirdə aşkar edilmiş e. q. VII-VI yüzilliklərə aid Arjan-2 adlı Abdibel kurqanından əldə edilən və iskitlərə məxsus olan, digəri isə m.ö. IV-III yüzilliklərə aid Pazırık kurqanından əldə edilən hər iki DNT nümunələri müqayisəli şəkildə uzmanlar tərəfindən araşdırılmışdır. Genetik təhlillər nəticəsində əldə edilən bilgilərə görə hind-avropalı və iran mənşəli olduqları iddia edilən iskitlərin genləri iranlılardan tamamilə fərqlidir. Bu testlər nəticəsində iskitlərin ən çox başqırdlara, sonra isə Volqa tatarlarına, sırası ilə çuvaşlara və udmurtlara bənzədiklərini sübut edilmişdir. Bu analizlər iskitlərin çox az dərəcədə taciklərə

rın hind-avropalı və iranlı olduqları iddialarını boşa çıxarmışdır. Pazırık kurqanı insanların genetik olaraq ən çox xakaslara, sibir tatarlarına, kazaklara və altay xalqlarına bənzəmələri iskitlərin etnik kök etibarını Öntürklərə mənsub olduqlarını sübut etmişdir. Lakin Pazırık kurqanındakı insanlar tam monqoloid olmasalar da, onların genində monqoloid ünsürü az da olsa nəzərə çarpır. Araşdırmalar Asiyanın doğusuna doğru getdikcə türklərin genetik yapısında monqoloid izlərinin tədricən artdığını göstərir ki, bu da sonrakı gec dövrlərdə monqoloid tipinə mənsub insanların batıya doğru hərəkət etməsinin nəticəsidir. Burdan belə bir nəticə doğur ki, artıq e. q. IV-III yüzilliklərdə öntürklər kimi qəbul etdiyimiz iskitlər monqol irqi ilə müəyyən qarışıma məruz qalmışlar. E. q. IV-III yüzilliklərdəki iskit insanların genetik nümunələrinin 2400 il sonra həmin coğrafiyada yaşayan türk xalqlarına bənzəməsi türklərin bu coğrafiyaya era-

mızın ilk əsrlərində gələrək burdakı xalqı türkləşdirdikləri haqqındakı elmi gerçəkliyə uymayan iddialarını kökündən rədd etməkdədir. ("Ancestryand demography of Iron Age nomads of the Eurasian Steppe" internet saytı.)

Türkmənistanın paytaxtı Aşqabad yaxınlığındakı Anauda aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı aşkara çıxarılan və e. q. 9000 il bundan öncəyə aid olan qədim mədəniyyət Sibirin güneyində təşəkkül tapan öntürk etnosunun güneyə doğru hərəkət edərək burda ilkin qədim mədəniyyətin əsasını qoyduqları haqqındakı bir sıra tezisləri təsdiq etməkdədir.

Klyosovun və digər genetik uzmanların genetik araşdırmaları və müasir arxeoloji tədqiqatlar nəticəsində əldə edilən elmi dəlillər yüzil öncə Avropa linqvistlərinin, tarixçilərinin və etnoloqlarının Turanlı Öntürklərin ilkin vətənləri və onların mərhələlərlə yer üzünə yayılaraq müxtəlif ərazilərdə bəşəriyyətin ilkin mədəniyyət mərkəzlərinin meydana gətirdikləri haqqındakı fikirlərini təsdiq etməkdədir.

Turan irqini Avropairqinin bir qolu hesab edən Alman Antropoloqu Egon Aykştadt Cənubi Sibiri əski Turan, Türkmənistandan başlayaraq Kazaxıstanı da əhatə edən Orta Asiyanı isə Yeni Turan adlandırır. O Sibiri Avropa irqinin, o cümlədən Turan və Nordik irqlərin ilkin vətəni və sonradan bəşər mədəniyyətinin mərkəzi olduğunu yazır. O, Turanı, yəni Sibirin güneyini bəşəriyyətin dinamik inkişafının əsas hərəkətverici qüvvəsi hesab edir. Turan irqi Sibirin qərbindən dumadan çöllər boyunca hərəkət edirdilər. Öz özlüyündə bənşəci və mədəniyyətsevər olan Turanlılar və türklər bozkarın heyvandar köçəri turanlıların təzyiqi ilə qərbə doğru köçlərə məruz qalarkən nordik irqinə mənsub avropalıları da yerlərindən edərək batıya doğru köçlərinə səbəb olurdular. (E. Eikstadt, 1934, Səh. 267)

(ardı gələn sayımızda)